

بخش سوره

مبانی و اصول ارزشیابی پیشرفت

تحصیلی در درس قرآن

مبانی ارزشیابی پیشرفت تحصیلی

فصل اول

روش ارزشیابی

فصل دوم

منابع

فصل اول

مبانی ارزشیابی پیشرفت تحصیلی

اهداف یادگیری: از دانشجو – دبیر انتظار می‌رود پس از مطالعه و یادگیری این فصل بتواند:

۱- حداقل سه مورد از ویژگی‌های آزمون در قرآن کریم را نام برده و توضیح دهد.

۲- حداقل سه ویژگی از ویژگی‌های نظام ارزشیابی پیشرفت تحصیلی درس قرآن را برشمرده و بیان کند، هر یک از آنها با کدام یک از ویژگی‌های آزمون در قرآن کریم مناسبت دارد.

۳- حداقل چهار مورد از ویژگی‌های ارزشیابی در درس قرآن را توضیح دهد.

- آزمون در قرآن کریم
- ویژگی‌های امتحان الهی
- اصول ارزشیابی در درس قرآن
- فعالیت یادگیری

مبانی ارزشیابی پیشرفت تحصیلی

ارزشیابی یکی از ارکان هر برنامه درسی است. در هر فعالیت تربیتی و آموزشی باید نتایج به دست آمده از فرایند یاددهی - یادگیری برای برنامه‌ریزان، مربیان و فراگیران روشن شود تا همه در جهت اصلاح این فرایند و دستیابی به توفیقات بیشتر تلاش کنند.

مناسب است در این قسمت نیم‌نگاهی به جایگاه و ویژگی‌های آزمون و امتحان الهی از منظر قرآن کریم داشته باشیم. آموزه‌های قرآنی ما را در شناخت مبانی، اصول و روش‌های ارزشیابی کمک می‌کند.

آزمون در قرآن کریم

«وَنَبَلُوكُم بِالشَّرِّ وَ الْخَيْرِ فِتْنَةً»*

و شما را از راه آزمایش به بدی‌ها و خوبی‌ها می‌آزماییم.

نیکوترین روش در شکوفا کردن استعدادهای انسان و تربیت آدمی و خالص ساختن وجود او، مشخص کردن شایستگی‌ها و مراتب هدف‌ها و راه جدا کردن حق از باطل، روش ابتلا و امتحان است.

* انبیاء، ۳۵.

هرگاه بخواهیم انسان را به سوی مقصد تربیت سیر دهیم، باید تشخیص دهیم که او تا چه اندازه آمادگی و استعداد رسیدن به آن مقصد را داراست، تا بتوانیم زمینه لازم را برای این سیر به درستی فراهم کنیم. همچنین برای اینکه دریا به مرتبه‌ای است و چه توانایی‌ها و صلاحیت‌هایی دارد باید یک سلسله امور را که متناسب مقصد تربیت است؛ انجام دهیم. ابتلا و امتحان نقش بسیار مهمی دارد. آدمی در حیات خود، پیوسته در ابتلا و امتحان الهی به سر می‌برد.

لحظه لحظه، امتحان‌ها می‌رسد سر دل‌ها می‌نماید در جسد
امتحان الهی در حقیقت برای از قوه به فعل درآوردن استعدادها و تکمیل آنهاست؛ یعنی ابتلا و امتحان الهی برای آن است که شئون باطنی و لیاقت ذاتی انسان‌ها به فعلیت درآید و مستحق آن چیزی شوند که شایسته آن‌اند.

ویژگی‌های امتحان الهی

امتحان الهی ویژگی‌هایی دارد که مختصراً به برخی از آنها اشاره می‌شود:

۱- امتحان الهی، دائمی و عمومی است.

«الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا»^۱

دائمی بودن امتحان، انسان را متوجه این امر می‌کند که تلاشش پیوسته مورد نظر و توجه است. و او هر لحظه باید آماده امتحان جدیدی باشد. امتحان الهی به زمان یا مکان خاصی مختص نیست. همچنین امتحان الهی عمومیت دارد؛ هم تمام انسان‌ها و هم تمام امور زندگی و مرگ آنها را شامل می‌شود.

امتحان الهی، تمام افراد بشر اعم از مؤمن یا کافر، نیکوکار یا بدکار و... را در بر می‌گیرد. عمومیت ابتلا و امتحان در نظام هستی چنان است که هیچ چیز از آن خالی نیست. امام صادق علیه السلام فرموده‌اند؛ هیچ قبض و بسطی نیست مگر آنکه خداوند در آن، مشیت و حکم و امتحانی دارد.

گفت یزدان از ولادت تا به حین^۲ يُفْتَنُونَ كُلَّ عَامٍ مَرَّتَيْنِ^۳

۱- لِيَبْلُوَكُمْ: تا شما را بیازماید.

۲- ملک، ۲.

۳- حین: زمان معین (مرگ)، اشاره به آیه ۲۴ اعراف.

۴- برگرفته از آیه ۱۲۶ توبه.

۲- امتحان بر اساس وُسع آدمی (توجه به تفاوت‌های فردی)

«لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا»^۱

اگرچه آدمیان، در گوهر وجود، هم‌ریشه‌اند، اما توانایی‌ها و امکانات درونی و بیرونی آنها یکسان نیست.

این چنین در سنت الهی امتحان، به تفاوت‌های فردی توجه می‌شود و امتحان متناسب با وُسع، وضعیت، تفاوت‌ها و موقعیت انسان‌ها صورت می‌گیرد. وُسع به معنای توانایی است؛ توانایی در فهم و درک امور و نیز توانایی انجام آنها.

۳- در سنت الهی، جزای کار نیک، بیشتر از کار بد مورد توجه است.

توجه به خوبی‌ها و اعمال نیک و تشویق و قدردانی از آن میل به کمال را در انسان برمی‌انگیزد و به او نیرو و قدرت می‌بخشد تا بیشتر تلاش کند.

۴- خودارزیابی

«حَاسِبُوا أَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا»^۲

به حساب خود برسید، پیش از آنکه به حساب شما برسند.

انسان بدون ارزیابی بی‌وسته و بررسی دائم عملکرد خویش، نمی‌تواند به تصحیح رفتار و تربیت خویش بپردازد. از این رو، محاسبهٔ نفس، مهم‌ترین اقدام در سیر تربیت به‌منظور اصلاح مسیر و تقویت خویش در جهت اهداف تربیت است.

۵- توبه و بازگشت، فرصتی برای جبران.

«كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ أَنَّهُ مَن عَمِلَ مِنكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ

ثُمَّ تَابَ مِن بَعْدِهَا وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ»^۳

(توبه) در لغت به معنای رجوع و بازگشت است. توبه بنده همیشه میان دو توبه از جانب خدای متعال قرار دارد، یک بازگشتن خدای مهربان به‌سوی بندهٔ خود از سر لطف و رحمت، تا بنده توفیق استغفار و توبه بیابد و دیگر بازگشتن دوبارهٔ خدا به بنده در اینکه او را بپذیرد و توبه‌اش را قبول نماید. توبه زمینهٔ انجام کار خیر و جبران گذشته را فراهم می‌آورد.

۱- بقره، ۲۸۶.

۲- منتخب میزان الحکمة، ج ۱، ص ۲۶۸.

۳- انعام، ۵۴.

۶- امتحان الهی رحمت و لطف به متربی است.

بهترین وسیله برای خالص ساختن انسان و فراهم کردن زمینه کسب کمالات الهی، امتحان است.

اندر بالای سخت پدید آید   فضل و بزرگ مردی و سالاری

آنچه مهم است آنکه متربی به دریافتی صحیح از امتحان دست یابد و آن را زمینه لطف و رحمت الهی بداند تا بتواند از چنین نردبان‌هایی مانند بلایا، سختی‌ها، بیماری‌ها، شهوات و ... با استمداد از الطاف الهی و عمل ایمانی و صبر و استقامت، بالا رود و کرامت و عزت یابد، نه اینکه سقوط نماید و در حقارت و ذلت سرنگون شود.

۷- مقدم داشتن صفات پسندیده و اعمال نیک بر صفات ناپسند و اعمال زشت.

در بیشتر آیات قرآن کریم توجه به ویژگی‌ها و اعمال نیک بر زشت مقدم است؛ مانند:

«إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا»^۱.

«وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ

حَمِيدٌ»^۲.

۸- اعطای آزادی و اختیار در امتحان الهی:

هر چند امکانات و شرایط محیطی و وراثت بر شخصیت انسان تأثیرگذار است، ولی سعادت و شقاوت آدمی به دست خود اوست و انسان خود نقش اساسی و تعیین کننده در سرنوشت خویش دارد و نمی‌تواند تباهی خود را بر دوش عامل یا عواملی دیگر بگذارد.

«إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا»^۳؛

ما راه را به انسان نشان دادیم، خواه شاکر باشد (و پذیرا گردد)، یا ناسپاس.

۹- امتحان الهی به صورت گروهی.

در سختی‌ها و بلایای اجتماعی یا طبیعی جمع بسیاری از مردم مورد امتحان الهی واقع می‌شوند و همه در قبال ایجاد و یا حل این گونه از مشکلات مسئولیت دارند.

۱- اسراء، ۷.

۲- لقمان، ۱۲.

۳- انسان، ۳.

«وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً»*

بترسید از فتنه‌ای که فقط به ستمکاران شما نمی‌رسد (و همه را در بر می‌گیرد).
به حکم قانون خلقت، بسیاری از کمالات جز در مواجهه با سختی‌ها و جز در نتیجه تصادم‌ها و اصطکاک‌های سخت و جز در میدان مبارزه و پنجه نرم کردن با حوادث، و روبه‌رو شدن با بلاها و مصائب حاصل نمی‌شود.

۱۰- حضور مداوم خداوند (مربی) در امتحان الهی

«إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا»**

وقتی انسان در هر حرکت و حالی خدا را در نظر داشته باشد و بداند که خدای متعال بر اعمال و رفتار بندگان مراقب است، این توجه، عامل بازدارنده از نافرمانی خدا و موجب اصلاح کردار و رفتار است.

چنین مراقبتی آدمی را از شر و فساد بازمی‌دارد و به مقام بزرگی و خیر و صلاح سوق می‌دهد.

اینک با توجه به ویژگی‌های امتحان الهی، می‌توان پیام‌های کاربردی آن را در نظام ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دروس مختلف و نیز درس آموزش قرآن به شرح زیر بیان کرد:

۱- ارزشیابی، مستمر و تدریجی است: خصلت عمده ارزشیابی مستمر و تدریجی، در پویایی و گستردگی آن است و این نوع ارزشیابی، پیوسته وضعیت متربی را مشخص می‌کند و می‌تواند با نشان دادن نقاط قوت و ضعف، زمان مناسب را برای جبران در اختیار متربی و متربی قرار دهد. از سوی دیگر این ارزشیابی که زمینه‌ساز تمرین و تکرار مستمر است، منجر به یادگیری عمیق و ماندگار می‌شود.

۲- همه افراد باید خود را در معرض آزمون بدانند: هرچند با توجه به شناخت دبیر و از همه افراد به یک میزان، آزمون به عمل نمی‌آید؛ اما دبیر باید به شکلی عمل کند که همه دانش‌آموزان خود را در معرض آزمون و پرسش بدانند. این امر موجب تلاش دائمی افراد شده و یادگیری را ارتقا می‌بخشد.

۳- توجه به تفاوت‌های فردی در ارزشیابی: در ارزشیابی باید به امکانات، استعدادها و توانایی‌های مختلف افراد توجه کرد و تا آنجا که ممکن است فرایند پیشرفت هر فرد را نسبت به خود او مدنظر قرار داد. هر چند ارزشیابی براساس تفاوت‌های فردی در عمل، با مشکلاتی روبه‌روست، اما

*- انفال، ۲۵.

** - نساء، ۱؛ رقیب: مراقبت و نگهبان.

توجه به آن می‌تواند فوایدی داشته باشد؛ از جمله توجه به سیر موفقیت هر دانش‌آموز و آگاه ساختن او به این موفقیت، موجب تشویق و ترغیب او به یادگیری بیشتر خواهد شد.

در صورتی که بتوان برای هر موضوع آموزشی، سطوح مختلف یادگیری تعریف کرد می‌توان از هر دانش‌آموزی سطح متناسب با خود او را انتظار داشت.

۴- برجسته‌کردن نقاط قوت دانش‌آموز: در ارزشیابی باید پیشتر و بیشتر نقاط قوت و مهارت‌های کسب شده مورد توجه قرار گیرد تا نقاط ضعف و کاستی‌ها. این امر موجب احساس موفقیت، خودباوری و اعتماد به نفس می‌شود؛ برای مثال، دانش‌آموزی که در یک عبارت قرآنی چند کلمه را صحیح و چند کلمه را غلط می‌خواند باید ابتدا توانایی او در صحیح خواندن کلمات مورد توجه و تأکید قرار گیرد و آن‌گاه درصدد رفع مشکل او در کلمات غلط خوانده شده برآید.

۵- دادن فرصت برای جبران کاستی‌ها: همان‌طور که در ارزشیابی الهی هر لحظه اجازه‌ای توبه و بازگشت به انسان داده می‌شود، در ارزشیابی از دانش‌آموزان نیز باید این امکان و آگاهی به آنها داده شود که کاستی‌های خود را جبران کنند. برخورد مربی با فردی که دچار کاستی است باید با ملاحظت و مهربانی و همراه با راهنمایی لازم باشد تا فرد متوجه ضعف و کاستی خود بشود و با داشتن فرصت کافی درصدد جبران آن برآید. خداوند در قرآن کریم می‌فرماید:

«إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُدْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ»*

به درستی که کارهای خوب، بدی‌ها را از بین می‌برد.

۶- ارزشیابی گروهی و تقویت مسئولیت: اگر ارزشیابی گاهی به صورت گروهی انجام پذیرد می‌تواند حس مسئولیت افراد را در قبال یکدیگر تقویت نماید؛ زیرا در امتحان گروهی حس همکاری، صمیمیت، دوستی و ... بیشتر می‌شود. دادن امتیاز به گروه در توانایی خواندن قرآن، توانایی ترجمه و ... می‌تواند روشی برای ارزشیابی گروهی باشد. این موضوع موجب مشارکت دانش‌آموزان در یادگیری یکدیگر شده و همچنین از اضطراب و دلهره ایشان در امتحان می‌کاهد.

۷- تقویت اعتماد به یکدیگر: امتحان باید به گونه‌ای باشد که در حد امکان نیاز به حضور فیزیکی دبیر نداشته باشد. دانش‌آموزان باید به تدریج دبیر را در کنار خود و نه در مقابل خود حس کنند و این نیز موجب می‌شود تا احساس آرامش کنند و از تشویش و اضطراب آنان بکاهد.

توجه: بدون شک، ارزشیابی باید یک فرایند مداوم و جزء جدانشدنی برنامه‌های آموزشی و نیز

حلقه اتصال و موجب تعامل کلیه عوامل یک برنامه آموزشی (درونداد، فرایند، برونداد) به حساب آید. بنابراین، ارزشیابی آموزشی، روشی مستمر و پویا برای شناسایی خطاها و کمبودهای فرایند یاددهی - یادگیری است. در این صورت است که ارزشیابی در خدمت یادگیری قرار می‌گیرد و نه عکس آن.

اصول ارزشیابی در درس قرآن

با توجه به اهداف، رویکرد و اصول حاکم بر برنامه درسی قرآن و به خصوص جایگاه قرآن کریم و نقش این درس در ایمان و تربیت دینی دانش‌آموزان، مهم‌ترین اصول ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در این درس به شرح ذیل است.

۱- همه انواع و شیوه‌های ارزشیابی باید موجب تقویت حیطة عاطفی و علاقه دانش‌آموزان به قرآن و یادگیری آن شود. از این‌رو، هرگونه ارزشیابی نه تنها باید به دور از محیط اضطراب‌آور و فشار روانی باشد؛ بلکه باید علاقه دانش‌آموزان را به درس قرآن افزایش دهد.

۲- از آنجا که مهارت‌آموزی در حوزه فعالیت درس قرآن سهم به‌سزایی دارد و لازمه کسب مهارت، تدریج و استمرار است توجه به ارزشیابی مستمر کاملاً ضروری است. همچنین شیوه ارزشیابی باید به نحوی باشد که بهترین نقش را به‌عنوان جزئی از فرایند یاددهی - یادگیری ایفا کند. از این‌رو، باید سعی شود در هر جلسه حتی‌الامکان از تعداد دانش‌آموزان بیشتری پرسش شود، هرچند که میزان پرسش کم باشد. به این ترتیب، به‌طور پیوسته نقاط قوت و ضعف دانش‌آموزان هم برای دبیر و هم برای دانش‌آموزان روشن خواهد شد تا در زمان مناسب ضعف‌ها و نواقص جبران شود.

۳- ارزشیابی باید به نحوی انجام شود که دانش‌آموزان نسبت به توانایی‌های کسب شده خود آگاه و تشویق شوند و با احساس موفقیت، نسبت به جبران ضعف‌های احتمالی امیدوار و علاقه‌مند شوند.

۴- توجه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان در کسب مهارت‌های موردنظر و فراهم آوردن هرچه بیشتر زمینه علاقه‌مندی دانش‌آموزان در درس قرآن و احساس موفقیت در آن، از اهمیت خاصی برخوردار است. از این‌رو، هر یک از عناصر آموزش قرآن مانند قرائت، درک معنای ترکیب‌ها و عبارت‌های ساده قرآنی سطوح یادگیری مختلفی دارد. در ارزشیابی از این عناصر، تمام سطوح تدریس شده موردنظر نیست؛ مثلاً، در بخش قرائت قرآن، روان‌خوانی، قرائت زیبا و مرتل قرآن، تدریس و تمرین می‌شود؛ کسب مهارت روان‌خوانی قرآن کریم بیشترین امتیاز را به خود اختصاص می‌دهد. هرچند زیباخوانی قرآن، موجب کسب امتیاز تشویقی برای دانش‌آموزان موفق در این مهارت خواهد بود. هم‌چنین است در بخش آموزش مفاهیم که اگر دانش‌آموزان ترجمه‌های دقیق‌تر و روان‌تر بنویسند نمره

تسویفی کسب خواهند کرد.

۵- سخت‌گیری و سهل‌انگاری در ارزشیابی درس قرآن، هریک، آسیب‌های خاص خود را به همراه دارد. از این‌رو، دبیر ضمن پرهیز از سخت‌گیری‌های بیجا، باید با رعایت سطح مورد انتظار تعریف شده در برنامه و نیز با پیگیری روند پیشرفت دانش‌آموزان، جایگاه و اهمیت این درس را در ذهن اولیای مدرسه، دانش‌آموزان و اولیای آنها حفظ کند. برخی از نکات و روش‌هایی که موجب تقویت این جایگاه می‌شود در قسمت‌های آینده، بحث خواهد شد.

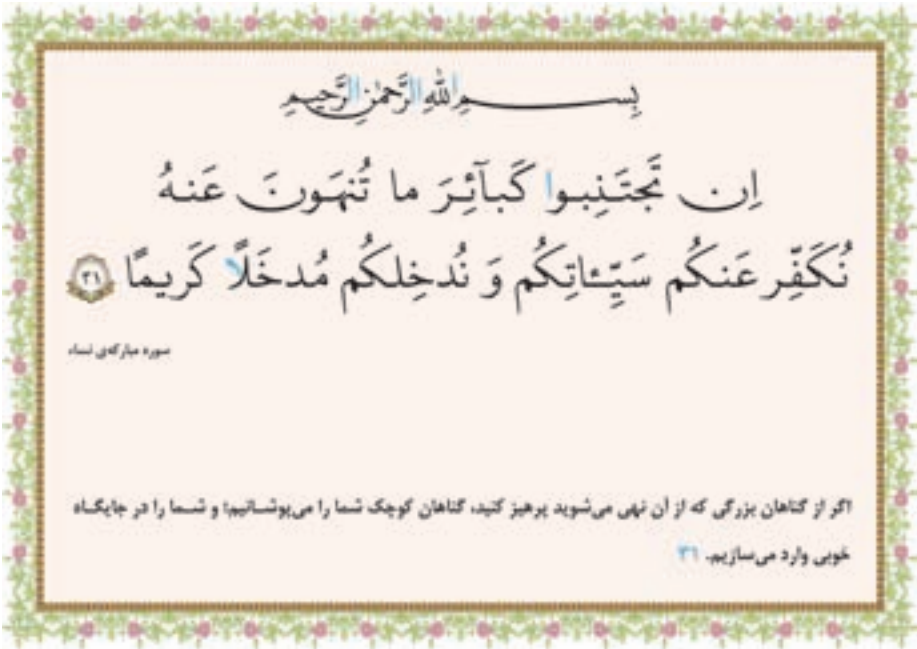
۶- در همهٔ دروس به ویژه دروسی مانند قرآن و دینی، باید گزارش دانش‌آموزان را دربارهٔ انجام تکالیف و سایر امور، تصدیق و تأیید نمود، تا از این راه راست‌گویی و صداقت را در آنها تقویت کرد. بدیهی است دبیر باید در مواردی که به خلاف آن یقین دارد تغافل نموده و دربارهٔ اصلاح آن تدبیر لازم اتخاذ کنند.

✓ فعالیت یادگیری

آیا مبنا یا اصل دیگری را دربارهٔ ارزشیابی و آزمون برگرفته از آموزه‌های قرآن یا سنت معصومین علیهم‌السلام را می‌شناسید؟ توضیح دهید.

آموزش قرآن در کشورهای اسلامی

فصل دوم

روش ارزشیابی

اهداف یادگیری: از دانشجو - دبیر انتظار می‌رود پس از مطالعه و یادگیری این

فصل بتواند:

- ۱- شیوه‌های مختلف ارزشیابی بخش قرائت را بشناسد و به کار بندد.
- ۲- شیوه‌های مختلف ارزشیابی بخش مفاهیم را بشناسد و به کار بندد.
- ۳- با توصیه‌نامه دفتر ارزشیابی در بخش قرائت و مفاهیم آشنا باشد.

- روش ارزشیابی پیشرفت تحصیلی درس قرآن در دوره راهنمایی
- پرسش و ارزشیابی مستمر
- ارزشیابی فعالیت‌های خارج از کلاس
- ارزشیابی پایانی
- توصیه‌نامه چگونگی ارزشیابی و آزمون درس قرآن در دوره راهنمایی
- فعالیت یادگیری

روش ارزشیابی پیشرفت تحصیلی درس قرآن در دوره راهنمایی

پرسش و ارزشیابی درس قرآن مانند سایر دروس دوره راهنمایی به دو صورت مستمر و پایانی انجام می‌شود. مطابق آیین‌نامه مصوب شورای عالی آموزش و پرورش، پرسش و ارزشیابی مستمر در بخش قرائت، به صورت شفاهی و در بخش مفاهیم با تشخیص دبیر می‌تواند به هر دو صورت شفاهی یا کتبی انجام شود و ارزشیابی پایانی قرائت به صورت شفاهی و مفاهیم به صورت کتبی خواهد بود. شیوه این ارزشیابی در دو بخش مستمر و پایانی به صورت زیر است.

پرسش و ارزشیابی مستمر

پیش از بیان روش ارزشیابی مستمر تذکر این نکته مفید است که در بیشتر دروس و به‌ویژه در درس قرآن، تدریس، تمرین و ارزشیابی سه موضوع درهم تنیده است. از این رو، ارزشیابی مستمر به نحوی انجام می‌شود که موجب اضطراب دانش‌آموزان نمی‌شود و همچنین ایشان درمی‌یابند که ارزشیابی مستمر جزئی از فرایند یاددهی - یادگیری و فعالیتی در خدمت یادگیری است. با توجه به این نکته مهم، برخی از روش‌های ارزشیابی مستمر ارائه می‌شود.

الف) قرائت: برای ارزشیابی مستمر از شیوه‌های مختلف می‌توان بهره جست که نمونه‌ای از آنها به شرح زیر توصیه می‌شود.

- ۱- آیات هر درس در جلسه بعد، از تعدادی از دانش‌آموزان پرسش می‌شود.
- ۲- هر دانش‌آموز یک تا دو سطر از آیات قرآن را می‌خواند.
- ۳- سعی شود پرسش از افراد قوی‌تر شروع شود.

۴- عبارات و آیات بلندتر یا مشکل‌تر را افراد قوی‌تر و عبارات کوتاه یا آسان را دیگران بخوانند.
۵- با توجه به متفاوت بودن تعداد و حجم پرسش‌ها در ارزشیابی مستمر، نحوه نمره‌دهی و میزان کسر نمره در این ارزشیابی با تشخیص دبیر انجام می‌شود.

۶- اگر در یک کلمه چند حرکت و علامت اشتباه شود؛ فقط یک اشتباه محسوب می‌شود.
۷- به هر دانش‌آموزی که آیات درس را با صوت زیبا و تقریباً شبیه نوار یا لوح فشرده یا با تلفظ صحیح حروف خاص عربی، یا با رعایت قواعد مهم تجوید بخواند و یا برخی از آیات دروس را حفظ کند، در کل حداکثر دو امتیاز تشویقی تعلق می‌گیرد.

۸- هر دانش‌آموزی که در خانه به‌طور روزانه مقداری قرآن می‌خواند یا در تقویت قرائت هم‌گروهی خود به‌طور مؤثر تلاش می‌کند و با آیات درس را خوش‌نویسی، تذهیب و نقاشی کند، به‌عنوان بخشی از فعالیت خارج از کلاس امتیاز می‌گیرد.

۹- برای تشویق بیشتر دانش‌آموزانی که به‌طور چشمگیر و فوق‌العاده تلاش می‌کنند، مناسب است که در صورت امکان، جوایزی از سوی مدرسه یا اولیای دانش‌آموزان فراهم شده و به شیوه مناسب یا در مراسمی خاص به آنان اهدا شود. البته باید به تلاش افراد ضعیف‌تر نیز مانند تلاش افراد ممتاز کاملاً توجه داشت و آنان را نیز تشویق کرد. به‌طور کلی، مبنای نمره و تشویق باید فعالیت و پیشرفت هر دانش‌آموز متناسب با توان و استعداد خود او باشد.

ب) مفاهیم : پرسش‌های مستمر بخش مفاهیم بیشتر براساس تمرین‌های «انس با قرآن در خانه» انجام می‌شود. در پایان تدریس مفاهیم، انجام تمرین در خانه را به دانش‌آموزان یادآوری می‌کنیم و در جلسه بعد، چگونگی انجام این تکلیف توسط دانش‌آموزان را به شیوه مناسب بررسی می‌کنیم. البته این بررسی نباید آن‌چنان سخت و اضطراب‌آور باشد که دانش‌آموزان را به انجام غیراصولی این تمرین (مانند نوشتن از روی سایرین یا موارد مشابه دیگر) وادارد و نه آن‌چنان همراه با بی‌توجهی باشد که با دانش‌آموزان منضبط و غیرمنضبط یکسان برخورد شود. دبیران محترم باید با درایت و تدبیر، دانش‌آموزان را - به‌ویژه کسانی را که کم‌توجهی می‌کنند - به انجام دادن تکالیف در خانه تشویق کنند.

پس از بررسی تکلیف دانش‌آموزان، عبارات قرآنی «انس با قرآن در خانه» از آنها پرسش می‌شود. این کار را به شیوه‌های مختلفی می‌توان انجام داد؛ مثلاً ممکن است از دانش‌آموزی خواست که یک عبارت را از روی کتابی که ترجمه عبارت در زیر آن نوشته نشده است، بخواند و ترجمه کند، ولی به‌نظر می‌رسد بهتر باشد هر دانش‌آموز، عبارت و ترجمه مربوط به آن را که قبلاً نوشته است، از روی کتاب خودش بخواند. در اینجا چند نکته قابل توجه است.

۱- صحیح خواندن عبارت قرآنی اهمیت دارد و دبیر برای دانش‌آموزان توضیح می‌دهد که اولاً هر وقت عبارتی از قرآن را می‌خوانیم باید صحیح بخوانیم و ثانیاً صحت قرائت، نمره و امتیاز دارد.

۲- اگر ترجمه دانش‌آموز، شبیه ترجمه‌هایی باشد که معمولاً در بخش «کار در کلاس» می‌نویسند تحت‌اللفظی و صحیح باشد، تشویق می‌شود. دبیر برای کسب اطمینان از میزان توانایی دانش‌آموز، می‌تواند از برخی ترکیب‌ها یا کلمات همین عبارت به‌طور شفاهی از او سؤال کند؛ مثلاً عبارت موردنظر چنین بوده است: «وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ». پس از آنکه دانش‌آموز ترجمه عبارت را خواند، دبیر می‌گوید: «لِنَفْسِهِ» یعنی چه؟ یا مثلاً ادامه می‌دهد: «این ترکیب از چند کلمه تشکیل شده است و هریک به چه معناست؟» در این قسمت دبیر می‌تواند از برخی ترکیب‌ها یا کلماتی که در بخش «کار در کلاس» همین درس یا حتی درس‌های قبل آمده است نیز پرسش کند. اگر دانش‌آموز در ترجمه عبارات قرآنی تلاش کافی نکرده باشد، معمولاً در پاسخ دادن به پرسش‌های شفاهی موفق نخواهد بود. به هر حال، با طرح چند پرسش، دانش‌آموز مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

با انجام این‌گونه پرسش‌ها از دانش‌آموزان، هم توانایی ایشان ارزشیابی می‌شود و هم ترجمه عبارات قرآنی «انس با قرآن در خانه» یک بار در کلاس توسط خود دانش‌آموزان بیان شده تا هر دانش‌آموز بتواند در صورت نیاز ترجمه‌ای را که قبلاً نوشته است، تصحیح کند. این کار ادامه می‌یابد تا همه عبارات این بخش تمام شود.

۳- در پرسش و پاسخ عبارات قرآنی این بخش، باید نکاتی را که در تصحیح جدول شماره دو کار در کلاس قبلاً بیان شد، رعایت کرد؛ مثلاً لازم است از دیکته کردن ترجمه عبارات جداً پرهیز شود، ترجمه‌های صحیح پس از بیان دانش‌آموز، مجدداً توسط دبیر بازگو نشود؛ بلکه دانش‌آموزان با دقت در آنچه دوستشان می‌گوید، خود این کار را انجام دهند. البته طبیعی است گاهی دانش‌آموزان، تقدم و تأخر دارند که دبیر با تدبیر لازم مشکل را حل می‌کند.

از آنجا که پرسش‌های شفاهی به شیوه‌های مختلفی انجام می‌پذیرد، لزومی ندارد برای نمره یا امتیاز دادن به دانش‌آموزان، الگو و بارم‌بندی خاصی ارائه شود؛ بلکه دبیر می‌تواند با توجه به میزان توانایی دانش‌آموزان، نمره‌ای از ۲۰ به آنان بدهد. به‌ویژه از آنجا که همیشه پرسش مفاهیم با خواندن عبارات قرآنی همراه است، این نمره می‌تواند بیانگر میزان توانایی قرائت و مفاهیم دانش‌آموزان توأمان باشد.

به این ترتیب، هم تکلیف بخش مفاهیم درس قرآن بررسی می‌شود و هم توانایی دانش‌آموزان ارزیابی می‌شود. توصیه می‌شود پس از تدریس و پرسش دو یا سه درس، دبیر از دانش‌آموزان یک امتحان کوتاه و ساده از مفاهیم این چند درس به‌صورت کتبی به‌عمل آورد. این امتحان کتبی چند فایده می‌تواند داشته

باشد؛ از جمله اینکه برای یادآوری دروس، شناسایی نقاط ضعف دانش‌آموزان و برطرف کردن آنها، انس و آشنا کردن آنها با شیوه امتحان کتبی مفاهیم، ارزیابی نسبتاً دقیق همه دانش‌آموزان و... مفید است. نکته مهم اینکه نباید تصور شود که نمره مستمر دانش‌آموزان لزوماً معدل همه نمراتی است که در طول یک نیم سال گرفته‌اند. دبیر می‌تواند با توجه به روند پیشرفت ایشان، تنها نمرات بهتر آنها را مد نظر قرار دهد.

ارزشیابی فعالیت‌های خارج از کلاس

مطابق آیین‌نامه امتحانات، حداقل پنج نمره از نمره مستمر دانش‌آموزان به فعالیت‌های خارج از کلاس آنها اختصاص دارد. برخی از این فعالیت‌ها در پیشگفتار کتاب‌های آموزش قرآن دوره راهنمایی بیان شده است. در صورتی که نمرات مستمر دانش‌آموزان از 20° حساب شود، پس از آنکه نمره دانش‌آموزی مشخص شد، دبیر می‌تواند این نمره را در $75/0$ ضرب کرده و حاصل آن را با نمره فعالیت خارج از کلاس او جمع کند، تا نمره مستمرش به دست آید:

$$\begin{aligned} \text{نمره مستمر یک نیم سال } 20^\circ &= (5 \text{ نمره فعالیت‌های خارج از کلاس}) + 75/0 \times \text{عدد ثابت } 20^\circ \\ (20^\circ \text{ نمره پرسش‌های قرائت و مفاهیم در کلاس}) \\ \text{به عنوان مثال: } & 17/25 = 12/75 + 4/5 = 17 \times 0/75 + 4/5 \end{aligned}$$

ارزشیابی پایانی

همان‌طور که بیان شد مطابق آیین‌نامه مصوب، ارزشیابی پایانی بخش قرائت آموزش قرآن به صورت شفاهی و بخش مفاهیم به صورت کتبی است. شیوه انجام این ارزشیابی و برخی نکات ضروری به شرح زیر است.

الف) قرائت: از هر دانش‌آموز دو پرسش از صفحات قرآنی که تا پایان نیمسال اول یا پایان نیمسال دوم، تدریس و تمرین شده است، به عمل می‌آید. در هر پرسش دانش‌آموز حدود ۴ سطر از آیات قرآن کریم را بر اساس پرسش دبیر می‌خواند.

نمره دهی و کسر نمره مطابق توصیه‌نامه شماره ۳۷۸۸/۴۲/۲۴۰ به تاریخ ۸۲/۱۲/۲۶ که در بخش پیوست همین کتاب ارائه شده است، انجام می‌شود.

توصیه می‌شود به دانش‌آموزانی که علی‌رغم تلاش، هنوز به سطح مطلوب توانایی خواندن قرآن نرسیده‌اند در ارزشیابی پایانی قرائت، فرصت مجدد داد تا با تلاش بیشتر در نوبت دیگری در آزمون

پایانی (در نیمسال اول و نیمسال دوم) نمرهٔ بهتری کسب کنند. همچنین با تشخیص دبیر می‌توان از این گروه از دانش‌آموزان آیات نسبتاً ساده‌تر را پرسش کرد.

ب) مفاهیم: آزمون پایانی مفاهیم در هر نیمسال به صورت کتبی و هم‌زمان با سایر آزمون‌های پایانی کتبی انجام می‌شود. همان‌طور که قبلاً توصیه شد، بهتر است برای آزمون پایانی قرائت ۲۰ نمره و آزمون پایانی مفاهیم نیز ۲۰ نمره در نظر گرفت. در این صورت نمرهٔ آزمون نهایی هر دانش‌آموز در درس قرآن، معدل این دو نمره خواهد بود.

آزمون کتبی مفاهیم از دروس تدریس شده در هر نیمسال انجام می‌شود. بهتر است در پایان نیمسال دوم حدود یک سوم سؤالات از دروس نیمسال اول تهیه شود. سؤالات آزمون کتبی مفاهیم شبیه تمرین‌های کار در کلاس و تکلیف «انس با قرآن در خانه» هر درس است. در مورد اختصاص سهم نمره به هر بخش از این تمرین‌ها می‌توان از توصیه‌ای که در پیش‌گفتار کتاب دانش‌آموزان ارائه شده است، استفاده کرد.

تذکرات و نکات مهم در طرح سؤال و شیوهٔ تصحیح اوراق کتبی دانش‌آموزان در توصیه‌نامهٔ ۲۴۰/۳۷۸۸/۴۲ به تاریخ ۸۲/۱۲/۲۶ به تفصیل ارائه شده است. برای آشنایی بیشتر به پیوست مراجعه کنید.

✓ فعالیت‌های یادگیری

- ۱- چگونگی ارزشیابی مستمر و پایانی را در بخش قرائت و مفاهیم مقایسه و نکات مثبت و تفاوت‌های آن را مشخص نمایید.
- ۲- ارزشیابی مستمر و پایانی از بخش قرائت و مفاهیم را در یک درس قرآن در فرایند یاددهی - یادگیری اجرا کنید.

توصیه‌نامه چگونگی ارزشیابی و آزمون درس قرآن در دوره راهنمایی

آزمون پایانی و نهایی درس قرآن در دوره راهنمایی براساس ۱۰ نمره قرائت به صورت شفاهی و ۱۰ نمره مفاهیم به صورت کتبی است. امتحان پایانی شفاهی در زمان امتحان‌های شفاهی و امتحان کتبی با درج در جدول امتحان‌های کتبی در زمان مربوط برگزار می‌شود. برای سهولت در کار، توصیه می‌شود بارم هریک از این دو امتحان براساس نمره ۲۰ تنظیم شود که در این صورت نمره درس قرآن هر دانش‌آموز، معدل این دو نمره خواهد بود. در زیر، توضیحات ضروری در دو بخش قرائت و مفاهیم تقدیم می‌شود.

بخش اول - قرائت

۱- در آزمون قرائت از هر دانش‌آموز دو پرسش می‌شود و در هر پرسش حدود نیم صفحه از آیات کتاب درسی خوانده می‌شود.

۲- به ازای هر کلمه که غلط خوانده می‌شود، حداکثر نیم نمره کسر می‌شود (براساس ۲۰ نمره

قرائت). مناسب است در صورت غلط خواندن، به دانش‌آموز تذکر و فرصت داد و اگر در خواندن مجدد، رفع اشکال شد، هیچ نمره‌ای کسر نمی‌شود.

۳- اگر قرائت دانش‌آموز با تکرار، برگشت و مکث زیاد همراه باشد، در مجموع یک تا دو نمره کسر می‌شود. شرایط خاص دانش‌آموزان استثنایی یا دارای لکنت زبان باید مورد توجه قرار گیرد.

۴- اگر قرائت دانش‌آموز شبیه به قرائت نوار آموزشی و لوح فشرده (تحقیق یا ترتیل) یا با رعایت تلفظ صحیح حروف خاص عربی باشد، در مجموع یک تا دو نمره تشویقی به نمره قرائت او اضافه می‌شود.

۵- از قواعد روخوانی، پرسش نمی‌شود؛ زیرا رعایت این قواعد فقط در حین قرائت، کفایت می‌کند.

۶- سعی شود با اتخاذ تدابیر مناسب از اضطراب دانش‌آموزان هنگام آزمون، کاسته شود؛ برای مثال، می‌توان پیش از پرسش، به هر دانش‌آموز چند دقیقه فرصت داد تا آیات آزمون قرائت خود را مرور کند.

۷- خوب است در صورت امکان، هنگام آزمون قرائت، کتاب دانش‌آموز را از او گرفت و اشتباهات او را روی کتابش علامت زد تا در صورت نیاز، دانش‌آموز با این اشتباهات آشنا شود و در اصلاح آنها بکوشد.

بخش دوم — مفاهیم

۱- پیشنهاد می‌شود با رم‌بندی سؤال‌های بخش مفاهیم، بر اساس جدول ارائه شده در پیشگفتار کتاب آموزشی دانش‌آموزان طراحی شود. در صورت طرح سؤال از تمرین‌های شماره ۴ «کار در کلاس» (الگوی قواعد مفاهیم)، این پرسش‌ها باید با ارائه الگو (مانند آنچه در کتاب درسی آمده است) همراه باشد.

۲- از تمرین‌های آزاد، مباحث شناخت، پیام‌های قرآنی، معنای کلمه‌هایی که در بخش «انس با قرآن در خانه» در کتاب ترجمه شده است، احادیث و ترجمه آیه‌های متن درس — غیر از آنچه در بخش مفاهیم آمده است — نباید سؤالی طرح شود.

۳- پس از تهیه کلید سؤالات طراحی شده، در بالای برگه کلید تصریح شود که «نظر مصحح محترم در صحیح یا غلط بودن پاسخ دانش‌آموزان صائب است» تا از پاسخ‌های صحیح دانش‌آموزان که لزوماً مانند کلید سؤالات نیست، نمره‌ای کسر نشود.

۴- متن سؤال‌ها به خصوص کلمه‌ها و عبارت‌های قرآنی (عربی)، واضح و با اعراب کامل - مانند کتاب درسی - نوشته شود و قبل از تکثیر، بازبینی و اصلاح لازم به عمل آید.

۵- در طراحی سؤال‌های چندگزینه‌ای، نباید گزینه‌ها آن قدر به هم نزدیک باشند که برای تشخیص دادن پاسخ صحیح به توانایی ویژه‌ای نیاز باشد.

۶- هیچ‌گونه سؤال‌ی به صورت ترجمه لغت یا عبارت از فارسی به عربی طرح نشود.

۷- توزیع سؤال‌ها به نسبت دروس مختلف، متعادل و متناسب باشد.

۸- متن سؤال‌ها تا حد امکان مثبت طرح شود و از نگارش سؤال‌های منفی خودداری گردد؛ مثلاً، به جای اینکه سؤال شود «کدام ترجمه غلط است»، پرسیده شود: «کدام ترجمه صحیح است».

۹- از طرح سؤال‌های دارای نکته‌های ویژه، ترکیب‌ها و عبارت‌های مبهم، مطالب پاورقی یا عبارت‌های کم‌کاربرد در کتاب درسی، تا حد امکان خودداری شود.

۱۰- طراح سؤال‌های آزمون نهایی و مصححان محترم اوراق، از میان دیرانی انتخاب شوند که در سال تحصیلی جاری، کتاب آموزش قرآن سال سوم راهنمایی را تدریس کرده‌اند.

۱۱- مبنا در پاسخ‌دهی دانش‌آموزان، ترجمه تحت‌اللفظی است و چنین ترجمه‌ای نمره کامل را خواهد داشت. در صورتی که ترجمه، روان و صحیح ارائه شده باشد، نیز نمره کامل را خواهد داشت.

۱۲- مهم‌ترین گام در توانایی درک معنای عبارت‌های قرآنی، ترجمه تحت‌اللفظی آنهاست، این‌رو، اگر دانش‌آموز برخی از کلمه‌ها - مانند «را»، فعل‌های ربطی (است، هستم و...) و... را در ترجمه ننویسد، نمره‌ای از او کسر نمی‌شود.

۱۳- در صورتی که دانش‌آموز حروف اضافه را به شکل معنای اولیه و اصلی آنها معنا کند، صحیح است؛ هر چند که در عبارت مورد سؤال، ممکن است بهتر باشد آن حرف به صورت دیگری معنا شود؛ مانند حرف اضافه «بِ» در عبارت «مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ» که بهتر است «در» معنا شود ولی اگر دانش‌آموز «به» معنا کند، نمره‌ای از او کسر نمی‌شود. همچنین، حرف اضافه «مِنْ» که در هر جا «از» معنا شود، صحیح محسوب می‌شود.

۱۴- اگر دانش‌آموز فعلی را که به هر دلیل در کتاب درسی به دو صورت معنا شده است، به هر یک از دو معنا بنویسد، نمره کامل را خواهد گرفت. برای مثال، برای افعالی که گاهی به تناسب جمله، ماضی و گاهی مضارع معنا می‌شوند، هر دو معنا صحیح است؛ یا اگر فعل مضارع در جمله‌ای به صورت مضارع اخباری یا التزامی معنا شود، صحیح است و نمره‌ای از دانش‌آموز کسر نمی‌شود.

- ۱۵- در صورتی که فعل مفردی، جمع یا برعکس معنا شود یا فعل ماضی به صورت مضارع یا برعکس معنا شود، فقط نیمی از نمره مربوط به آن کلمه کسر می‌شود.
- ۱۶- در ترجمه ترکیب‌ها و عبارت‌ها به هر میزان که از آن ترکیب یا عبارت معنا شده است - هرچند کامل نباشد - همان مقدار نمره تعلق می‌گیرد.
- ۱۷- فعل مفردی که فاعل آن، اسم ظاهر و جمع است، اگر به جای جمع، مفرد معنا شود، صحیح به حساب می‌آید و نمره‌ای کسر نمی‌شود؛ مانند فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ: پس سجده کرد فرشتگان.

آموزش قرآن در کشورهای اسلامی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَيَّ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ
لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾

سوره مبارک آل عمران

بگوید: اکثر انسانها و پریان (جن و انس) اتفاق کنند که همانند این قرآن را بیآورند، همانند آن را نخواهند آورد! هر
چند یکدیگر را (در این کار) کمک کنند. ۸۸

منابع

منابع مورد استفاده در تدوین کتاب حاضر

- ۱- قرآن کریم
- ۲- نهج البلاغه
- ۳- باقری، خسرو، نگاهی دوباره به تعلیم و تربیت اسلامی، تهران، انتشارات مدرسه برهان، سال ۱۳۸۶.
- ۴- پروند، محمدحسن، مقدمات برنامه‌ریزی آموزشی و درسی، تهران، انتشارات نشر شیوه، سال ۱۳۸۰.
- ۵- دلشاد تهرانی، مصطفی، سیری در تربیت اسلامی، تهران، مؤسسه نشر و تحقیقات ذکر.

- ۶- دُبس، موريس، ترجمه کاروان، مراحل تربیت، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، سال ۱۳۶۲.
- ۷- رستگار، طاهره، ارزشیابی در خدمت آموزش، تهران، مؤسسه فرهنگی منادی تربیت.
- ۸- ریزر، کیث و پولاجک، الکساندر، ترجمه کیوانی، روان‌شناسی خواندن، تهران، مرکز نشر دانشگاهی.
- ۹- سیف، علی‌اکبر، روان‌شناسی تربیتی، تهران، انتشارات دانشگاه پیام نور، سال ۱۳۶۸.
- ۱۰- شکوهی، غلامحسین، تعلیم و تربیت و مراحل آن، مشهد، آستان قدس رضوی، سال ۱۳۶۲.
- ۱۱- شعاری‌نژاد، علی‌اکبر، روان‌شناسی یادگیری و کاربرد آن در آموزش، مشهد، انتشارات توس، سال ۱۳۶۲.
- ۱۲- شریعتمداری، علی، روان‌شناسی تربیتی، اصفهان، انتشارات مشعل، سال ۱۳۶۳.
- ۱۳- شعبانی، حسن، مهارت‌های آموزش و پرورش (روش‌ها و فنون تدریس) تهران، انتشارات سمت، سال ۱۳۷۹.
- ۱۴- عبدالباقی، محمد فؤاد، المعجم المفهرس الالفاظ القرآن الکریم، قم، نمونه، سال ۱۳۷۸.
- ۱۵- قرشی، علی‌اکبر، قاموس قرآن، تهران، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، سال ۱۳۶۱.
- ۱۶- کریمی، عبدالعظیم، تربیت طربناک، تهران، انتشارات فرهنگی منادی تربیت.
- ۱۷- کلینی، یعقوب، اصول کافی، تهران، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، سال ۱۳۶۵.

- ۱۸- گیج، لمیت ل، برلانیر، روان‌شناسی تربیتی، ترجمه خوبی‌نژاد و دیگران، مشهد، انتشارات حکیم فردوسی، سال ۱۳۷۴.
- ۱۹- منصور، محمود، دیدگاه پیاژه، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، سال ۱۳۵۶.
- ۲۰- میرزا بیگی، علی، نقش هنر در آموزش و پرورش، تهران، انتشارات مدرسه برهان.
- ۲۱- محمدی ری‌شهری، میزان الحکمه، تهران، انتشارات دارالحدیث، سال ۱۳۷۵.
- ۲۲- وکیل، مسعود، آموزش مفاهیم قرآن، تهران، انتشارات مهد قرآن، سال ۱۳۷۹.
- ۲۳- یشتاوقف، پاتر، ترجمه ابوالقاسمی، مغز و فرایند یادگیری، تهران، انتشارات مدرسه برهان، سال ۱۳۸۲.

منابع قابل استفاده و مرتبط با موضوع این کتاب

الف) کتاب

- ۱- آشنایی با قرآن کریم برای نوجوانان، فرزانه زنبقی، نشر تاریخ و فرهنگ، تهران، چاپ اول، سال ۱۳۷۹.
- ۲- آموزش قرآن ویژه کودکان، علی‌اکبر ذهابی، انتشارات همسایه، قم، چاپ اول، سال ۱۳۷۸.
- ۳- انس با قرآن کریم، مسعود وکیل و شعله خسروی، انتشارات مدرسه برهان، چاپ اول، سال ۱۳۸۲.
- ۴- استعدادها و مهارت‌های خلاقیت و راه‌های آزمون و پرورش آنها، دکترئی. پان‌تورنس، ترجمه دکتر حسن قاسم‌زاده، انتشارات دنیای نو، چاپ دوم، سال ۱۳۷۵.
- ۵- ادبیات کودکان و نوجوانان، کتاب درسی دوره‌ی کاردانی تربیت معلم رشته‌های

آموزش ابتدایی، ادبیات فارسی، امور پرورشی و هنر، نوشته: مصطفی رحماندوست،
کد ۶۰۱۵.

۶- بررسی هنری بهترین قصه قرآن، حسینعلی جعفری، حوزه هنری سازمان
تبلیغات اسلامی، چاپ اول، سال ۱۳۷۶.

۷- ترجمه قرآن کریم، سیدجلال‌الدین مجتبیوی، انتشارات حکمت، چاپ اول،
سال ۱۳۷۱.

۸- ترجمه قرآن کریم، محمدمهدی فولادوند، انتشارات دفتر مطالعات تاریخ و
معارف اسلامی، چاپ اول، سال ۱۳۷۶.

۹- ترجمه قرآن کریم، ناصر مکارم شیرازی، چاپ نوزنگ، تهران - چاپ دوم،
۱۳۸۷.

۱۰- تاریخ انبیا یا قصص قرآن از آدم تا خاتم، شهباز آزادمهر، انتشارات باربد،
چاپ اول، سال ۱۳۷۹.

۱۱- تأملی دیگر در باب داستان، ترجمه محسن سلیمانی، حوزه هنری سازمان
تبلیغات اسلامی، چاپ ششم، سال ۱۳۷۶.

۱۲- رشد آموزش قرآن، اثر انتشارات کمک آموزشی، ۱۳۹۰.

۱۳- جلوه‌های دبیری استاد مطهری، انتشارات مدرسه برهان، چاپ ششم، سال
۱۳۷۵.

۱۴- چهل قصه، چهل پند برای نوجوانان، عباس سلیمی، انتشارات هماهنگ،
تهران، چاپ اول، سال ۱۳۷۸.

۱۵- داستان‌های قرآن و تاریخ انبیا در المیزان، حسین فعال عراقی، انتشارات
سبحان، چاپ اول، سال ۱۳۷۸.

۱۶- سید سید شکوفه شب‌بو (نگاهی به زیبایی‌ها و لطافت‌های قرآن کریم)، حسین
سیدی، انتشارات نقش، قم، چاپ اول، سال ۱۳۷۸.

۱۷- طوفان نوح، مهدی آیت‌اللهی، انتشارات جهان‌آرا، قم، چاپ دوم، بی‌تا.

۱۸- فرهنگ ترجمه و قصه‌های قرآن، دکتر محمد جاوید صباغیان، انتشارات
آستان قدس رضوی، چاپ اول، سال ۱۳۶۸.

۱۹- قصص قرآن یا تاریخ انبیا، سیدهاشم رسولی محلاتی، دفتر نشر فرهنگ

- اسلامی، چاپ چهاردهم، سال ۱۳۷۹.
- ۲۰- قصص الانبیا یا سرگذشت پیامبران، سید نعمت‌الله جزایری، ترجمه یوسف عزیزی، انتشارات هاد، چاپ ششم، سال ۱۳۷۹.
- ۲۱- قصص القرآن یا داستان‌هایی از قرآن، قاسم میرخلفزاده، انتشارات روحانی، چاپ اول، سال ۱۳۸۰.
- ۲۲- کار گروهی در مدرسه، آ.ژ. گال، ترجمه رضا فلاحی و محسن حاجیلو، انتشارات رشد، چاپ دوم، سال ۱۳۷۶.
- ۲۳- کتاب‌شناسی قصه‌های قرآنی، به کوشش واحد مطالعات و تحقیقات اسلامی سازمان اوقاف، انتشارات اسوه، چاپ اول، سال ۱۳۷۴.
- ۲۴- لقمان حکیم، پدری نمونه، داود الهامی، انتشارات شفق، قم، بی‌تا.
- ۲۵- مبارزه صالح، مهدی آیت‌اللهی، انتشارات جهان‌آرا، قم، چاپ دوم، سال ۱۳۶۵.
- ۲۶- معجم مفردات الفاظ القرآن، راغب اصفهانی، تحقیق ندیم مرعشلی، انتشارات مرتضوی، چاپ دوم، سال ۱۳۷۶.
- ۲۷- المنجد، لويس معلوف، انتشارات پیراسته، چاپ پنجم، سال ۱۳۷۶.
- ۲۸- نقش هنر در آموزش و پرورش و بهداشت روانی کودکان، علی میرزاییگی، انتشارات مدرسه برهان، چاپ سوم، سال ۱۳۷۶.
- ۲۹- هنر قصه‌گویی خلاق، جک زاییس، ترجمه مینو پرنیانی، انتشارات رشد، چاپ اول، سال ۱۳۸۰.

ب) سی‌دی و نرم‌افزار

- ۱- آشنایی با برنامه درسی آموزش قرآن دوره راهنمایی، حکمت بیان، تهران، سال ۱۳۸۵.
- ۲- المائده ۲، آموزش روخوانی، تجوید، صوت و لحن و ...، پیغام نور، تهران، سال ۱۳۸۰.
- ۳- صبا (برای کودکان و نوجوانان - آموزش قرآن) یاسین رایانه، قم، سال ۱۳۸۳.

۴- روش آموزش نماز پایه سوم ابتدایی، (MP3) حکمت بیان، تهران، سال ۱۳۸۷.

۵- جشنواره انس با قرآن کریم (آیات درسی دوره ابتدایی و راهنمایی)، حکمت بیان، تهران، سال ۸۶-۸۷.

۶- لوح فشرده (MP3) قرائت آیات کتابهای درسی دوره راهنمایی، گروه قرآن دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی، تهران، سال ۱۳۸۶.

ج) سایت‌های قرآنی

۱- گروه قرآن دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی <http://quran-dept.sch.ir>

۲- خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) <http://www.iqna.ir>

۳- دارالقرآن الکریم (خانه قرآن) <http://quran.roshd.ir>

۴- پارس قرآن <http://www.parsquran.com>

